

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – våldtäkt (påföljden)

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

NS
Frihetsberövande: Häktad

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten AW

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts dom den 5 februari 2016 i mål B 11252-15

Yrkanden

Jag yrkar att påföljden ska bestämmas till fängelse i tre år.

Frågorna i målet

De frågor som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är dels när det men som en tilltalad drabbas av till följd av uppsägning från anställning är så begränsat att det inte alls bör beaktas vid straffmätningen, dels vilka utgångspunkterna bör vara när den för straffmätningen relevanta pensionsåldern ska bestämmas.

Jag föreslår att Högsta domstolen med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt kring gärningen meddelar prövningstillstånd i fråga om påföljd.

Bakgrund

NS har dömts för våldtäkt enligt 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken. Målsäganden är en 79-årig dement kvinna. Gärningen ägde rum i målsägandens hem under det att NS var där i egenskap av anställd inom hemtjänsten. Mot bl.a. denna bakgrund är enligt hovrätten straffvärdet av gärningen fängelse i tre år.

I hovrätten uppgav NS, som är 62 år, att han har för avsikt att arbeta till 67 års ålder samt att han till följd av den fällande domen i tingsrätten blivit uppsagd från sin anställning. NS uppgav vidare att en fällande dom kommer att göra det svårt för honom att få en ny anställning.

Hovrätten – som hänvisade till 29 kap. 5 § 1 st 7 p brottsbalken – anförde att ett skäligt beaktande av dessa omständigheter medförde att fängelsestraffets längd skulle bestämmas till fängelse i två år och tio månader.

Grunderna för min inställning

I 29 kap. 5 § brottsbalken anges att rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning ska beakta bl.a. (p 7) om den tilltalade förorsakats men till följd av att han eller hon på grund av brottet blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning.

Billighetsskäl i 29 kap. 5 § brottsbalken fick sin huvudsakliga utformning genom lagstiftning som trädde ikraft den 1 januari 1989 (SFS 1988:942). I motiven uttalades bl.a. att regleringen var avsedd att tillämpas med försiktighet så att den inte medförde risker för en oenhetlig praxis eller sociala orättvisor (prop. 1987/88:120 s 90). I den lydelse paragrafen hade mellan den 1 januari 1989 och den 1 april 2015 föreskrevs att det i skälig omfattning skulle beaktas (p 5) om den tilltalade till följd av brottet drabbas av [...] avskedande eller uppsägning. I nämnda proposition angavs att avskedande och uppsägning regelmässigt skulle tillmätas en påtaglig betydelse för straffmätningen (a. prop. s 93).

I NJA 2010 s 592 (p 8) uttalades apropå billighetsskäl att de omständigheter som beaktas måste vara av viss kvalitet och att regleringen normalt inte bör tillämpas om den inte talar för en påtaglig justering av påföljdsbestämningen.

Genom en lagändring (SFS 2015:78) som trädde i kraft den 1 april 2015 genomfördes vissa förändringar i 29 kap. 5 § brottsbalken. I förarbetena till lagändringen angavs att graden av men som en person förorsakades på grund av avskedande eller uppsägning kunde variera och att det vid tillämpning av bestämmelsen var rimligt att göra en individuell bedömning av vilken verkan ett avskedande eller en uppsägning haft i det enskilda fallet (prop. 2014/15:37 s. 31 f.). Enligt regeringen fanns det därmed skäl att ändra bestämmelsen så att det klart framgick att ett avskedande eller en uppsägning skulle förorsaka den tilltalade men för att kunna leda till strafflindring samt att bedömningen av vilken verkan förlusten av arbetet haft fick betydelse både för om förhållandet alls skulle beaktas vid straffmätningen och i så fall i vilken utsträckning (a. prop. s. 32).

Min bedömning

Jag instämmer i hovrättens bedömning av straffvärdet av gärningen. Mot bakgrund av att NS kommer att vara närmare 65 år när en villkorlig frigivning tidigast kan bli aktuell är det min uppfattning att det men som NS drabbas av till

följd av uppsägningen är så pass begränsat att detta, mot bakgrund av vad som redogjorts för ovan, inte bör påverka straffmätningen. Påföljden bör därför bestämmas i enlighet med gärningens straffvärde, dvs. till fängelse i tre år.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Vice överåklagaren Astrid Eklund vid Utvecklingscentrum Stockholm, som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling avseende bl.a. frågor om påföljd, har i en framställning till riksåklagaren om att domen bör överklagas i frågan om påföljd anfört bl.a. följande.

Det nu aktuella avgörandet från Svea hovrätt aktualiserar främst två frågor.

Nedre gräns för strafflindring enligt 29 kap. 5 § 1 st 7 p brottsbalken?

Även om en individuell bedömning ska göras dels av om det men som den tilltalade drabbas av är så stort att det är motiverat med strafflindring, dels hur stor en strafflindring i så fall ska vara, framgår av rättspraxis och förarbetsuttalanden att regleringen i 29 kap. 5 § brottsbalken endast ska tillämpas om det blir fråga om en påtaglig justering i påföljdsbestämningen.

Med andra ord finns det en nedre gräns för när det men som den tilltalade drabbas av är så begränsat att det över huvud taget inte ska inverka på straffmätning eller påföljdsval?

Det finns ett antal avgöranden från Högsta domstolen där frågan om strafflindring vid avskedande och uppsägning har prövats. Det tycks dock endast i två av dem (NJA 2003 s 414 och NJA 2005 s 661) uttryckligen framgå hur stor strafflindringen varit sett i relation till straffvärdet. I NJA 2003 s 414 var det dessutom även fråga om strafflindring med anledning av reseförbud. I de båda rättsfallen var strafflindringen sett i relation till straffvärdet väsentligt större än i det nu aktuella hovrättsavgörandet.

Jämfört med den praxis som finns vad gäller men till följd av t.ex. utvisning förefaller praxis avseende men till följd av uppsägning eller avskedande vara relativt utvecklad, trots att frågan inte är ovanlig i den praktiska rättstillämpningen. Detta riskerar att skapa brister i enhetligheten.

Det finns, inte minst mot bakgrund av att det är fråga om ny lagstiftning, enligt min uppfattning behov av vägledande uttalanden från Högsta domstolen i fråga om den nedre gränsen för strafflindring med stöd av 29 kap. 5 § 1 st 7 p brottsbalken.

Flexibel pensionsålder – vilken betydelse har den i detta sammanhang?

NS är född i juni 1953. NS har varit frihetsberövad som anhållen eller häktad sedan den 2 oktober 2015 och är det fortfarande. Om det förutsätts att villkorlig frigivning sker efter två tredjedelar av strafftiden kommer NS att frigges från fängelsestraffet i augusti 2017. NS har uppgett att han inte avser att gå i pension vid 65 års ålder (juni 2018) utan planerar att arbeta till 67 års ålder (juni 2020).

Några uttalanden från Högsta domstolen ifråga om pensionsålderns inverkan på menbedömning och strafflindring tycks saknas.

Mot bakgrund av det som nu sagts anser jag att den aktuella hovrättsdomen bör överklagas med yrkandet att fängelsestraffets längd ska bestämmas i enlighet med straffvärdet eftersom det men som den tilltalade drabbas av får anses vara så begränsat att det inte alls bör påverka straffmätningen. Min bedömning är att de båda frågorna ovan har prejudikatvärde och att målet är lämpligt för prövning i Högsta domstolen.

För egen del instämmer jag i Astrid Eklund och Utvecklingscentrum Stockholms uppfattning och anser lika med dem att det vore av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar mitt överklagande.

NS ska enligt hovrättens domslut stanna kvar i häkte till dess fängelsestraffet får verkställas. Det bör därvid påpekas att en prövning av mitt överklagande inte hindrar verkställighet av den av hovrätten ådömda påföljden (2 § första stycket lagen [1974:202] om beräkning av strafftid m.m.). Om ett prövningstillstånd begränsas på det sätt jag inledningsvis föreslagit innefattar målet heller inte några bevisfrågor. Mot denna bakgrund anser jag att förevarande mål är ett lämpligt mål för en prövning i Högsta domstolen.

Bevisning m.m.

Preliminärt åberopar jag inte någon bevisning. Jag ber dock att få återkomma med bevisuppgift och mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Kerstin Skarp

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm

Utvecklingscentrum Göteborg

City åklagarkammare i Stockholm (AM-130821-15)

Kammaråklagaren Angelica Runesson